

On hahmottumassa uusi yhteiskunnallisten rikkauksien tuotantomalli, joka luo työn uuden muodon. Koska kuitenkin tutkimme uutta vanhoissa raameissa, hahmotamme sen vain epätyypilliseksi ja oudoksi, jopa epätoivottavaksi. Jussi Vähämäen ja Jakke Holvaksen pamfletti *Odotustila* pyrkiä päinvastaiseen. Se luo uusia näkökulmia uuden hahmottamiseksi, jotta voisimme ymmärtää epätyypillisen työn paitsi ongelmaksi myös avaumaksi, joka sisältää uusia mahdollisuuksia. Sen tarkoituksena on osoittaa, että epätyypillisistä työsuhteista on luettavissa työn tyypillistyvä muoto ja uusien työtä koskevien oikeuksien materiaallinen perusta.

Odotustila alkaa oivaltavasti. Ekskursio antiikin Kreikkaan tuoteen yllättäviä yhtäläisyyksiä palveluhenkisyttä ja käyttäjäsivällisyyttä korostavan nyky-yhteiskunnan kanssa. Kreikkalaisten käsityksen mukaan työ oli ensisijaisesti työtä tuotteen käyttäjää varten. Työn tekijä ei ilmaissut itseään, vaan alistui käyttäjälle. Työ ei siten kuulunut varsinaisen toiminnan piiriin, jolla vain käytettiin työn tuloksia. Toiminta oli isäntien ja käskijöiden aluetta siinä missä työ viittasi palvelusuhteeseen ja orjuuteen.

”*Odotustila*” viittaa juuri tällaiseen työn muotoon: työtä ei tehdä, sitä odotetaan; odotetaan, että joltain tulee tilaus, joka päästään toteuttamaan. *Odotustila* on pätkätyöläisen paradigmaattinen elämänmuoto, jota symboloi aina valmiustilassa oleva kännykkä. Mutta se on myös kenen tahansa työnkuva palveluhenkistyvässä ja prekarisoituvassa taloudessa, jossa ensisijaista työtä on työkykyjen jatkuva kehittäminen ja toisten vakuuttaminen sisäisestä

TIETOTYÖ VAPAUTTAA

Jakke Holvas & Jussi Vähämäki: *Odotustila*. Pamfletti uudesta työstä. Helsinki, Teos. 215 s.

yrittäjyydestä – siis CV:n ja imagon pönkittäminen.

Nyky-yhteiskunnassa työtä ei kuitenkaan pidetä orjuutena – ennemminkin ihmisarvon ja itsetoteutuksen lähteenä. Elämme läpeensä työkeskeisessä yhteiskunnassa, jossa ”joutilaisuuden” puolestapuhujat kivetetään nopeasti julkisen sanan ”avoimella” kentällä. Holvas ja Vähämäki huomauttavat kirpeästi, ettei näin suinkaan ole ollut aina. Nykyisin teknologisen kehityksen ikoniksi mielellään nostetaan intohimoisesti työhönsä uppoutuva keksijä. Yhtä hyvin voitaisiin viitata ihmisten laiskuuteen ja haluun vapautua työn ikeestä.

Odotustila herättää kysymään, elämmekö orjayhteiskunnassa, jossa orjien työnä on vieläpä itsensä piiskaaminenkin. Tässä tilanteessa ”paskaduuni” olisi sekä yleinen häviöstä että työn yleinen nimi.

Siirtymä tietoyhteiskuntaan on nostanut tiedon tuotannon talouskasvun keskiöön. Tieto ei kuitenkaan ole samanlainen resurssi kuin aineelliset resurssit. Tieto ei ole samalla tavalla niukkaa. Sen jakaja ei menetä tietoaan. Toisaalta tiedon tuotantokustannukset saattavat olla huomattavan suuria, mutta uusintaminen lähes ilmaista. Niinpä tieto voidaan ottaa helposti käyttöön, mutta sen tuottaminen

vaatii investointeja, joiden tuloksellisuus on aina epävarmalla pohjalla.

Tiedon tekee hankalaksi myös se, ettei sen varsinaisen arviointikriteeri ole käytettävyyttä, vaan totuus tai ”uusi tieto” jostain asiasta. Tieto ei siten voi vain vastata ennalta asetettuihin kysymyksiin tai olla ratkaisu annettuihin ongelmiin. Tiedon tuotanto on itsessään uuden kysymyksen asettamista siten, että koko tapa ajatella muuttuu. Tällaista konseptia on kuitenkin vaikea

myydä. Kuka haluaa ostaa jotain epävarmaa ja ennalta arvaamatonta? Ostajalla on yleensä välittömiä tarpeita tyydytettävänä.

Kun tiedosta kuitenkin on tullut talouden keskeisin resurssi, on sitä jotenkin hallittava taloudellisista tarpeista lähtien. Yliopistosta aleataan muokata yritys yliopistoa, joka vastaisi saumattomasti yhteiskunnasta tuleviin tilauksiin. Tiedon tuotannolle määritellään palvelutehtävä ja laadunvarmistuksella kitketään pois kaikkea, mikä ei näytä tuottavan mitattavaa tulosta. Yliopistoa hierarkisoidaan ja uuden tuottamisen tila varataan pienelle (myös yhteiskunnallisesti sovinnaiselle?) huippuutkijoiden eliitille.

Mitään syvällistä semioottista analyysia yliopiston murren kulkutsemiseksi ei tarvita. *Odotustilan* suorat sitaatit sekä viitteet yliopistolaista ja yliopistojen strategioista kertovat selkokielellä yliopiston aktiivisesta muuttamisesta yritys toimintaa harjoittavaksi yksiköksi. Yliopistoa veloitetaan käyttämään yritystoiminnan kaltaisia toimintatapoja, tuottamaan yritys toimintaa hyödyttävää tietoa sekä varmistamaan yliopiston ulkopuolinen edustus yliopiston hallituksessa.

Semioottista analyysia tarvitsevat tuskin yliopistossa työskentelevätkään. Kokemukset kasvavista

työtaakoista sekä alistuksesta vieraan toimintatavan alle, henkilökohtaisesti kannettaviksi tulleista riskeistä puhumattakaan, ovat täyttä arkipäivää. Odotustilan osuus tietotyöstä ja yliopiston asemasta on varmasti yksi kirjan helmistä – ainakin uuteen palkkausjärjestelmään siirtymisen jälkilöylyissä, yliopistomurroksen vuosina.

Odotustila on osa uuden työn diskurssia, jota muun muassa verkolehti Megafoni ja Tutkijaliiton Polemos-kirjasarja ovat viime vuosina tuoneet Suomeen. Marx on jälleen pop. Välillä jo päättään nostaneiden vapaa-ajan yhteiskunnan ja keskiluokkaistumisen teesien jälkeen kysymykset työstä, työläisyydestä ja riistosta ovat jälleen pinnalla. Kaduillakin kohistaan prekariisaatiosta ja vaaditaan perustuloa uudeksi yhteiskunnalliseksi palkki-
ojarjestelmäksi.

Eikö siitä Marxista siis päästy-
kään? Ilmeisesti ei, mutta eipä nä-
emmä päästy työstä ja työvoiman
alistuksestakaan. Odotustilassa
ei kuitenkaan jahkailla paluuta
vanhojen kunnan töiden tai kek-
koslaisten keskitettyjen säätelyjär-
jestelmien aikaan. Pamfletti murtaa
vallalla olevaa työideologiaa pe-

räänkuuluttaen kamppailua, jonka lähtökohtana voi olla vain uuden työn tilanne itsessään.

Odotustila ei ole myöskään salaliittoteoria vapaista miehis-
tä, jotka käyttävät työn orjia
härskisti hyväkseen. Pamfletti
peräänkuuluttaa ennemminkin
pakoa ja kieltäytymistä kohtalosta,
spontaaniutta toisten vaateille
alistumisen sijasta. Odotustila on
nietzscheläistä kommunismia. Työ-
voiman on löydettävä vapautensa
oman olemassaolonsa ehdoista ja
niiden luovasta ylittämisestä.

Jos viitataan Nietzscheen, mik-
sei viitattaisi myös ”kaikkien arvon-
jen uudelleen arviointiin”. Kuten
uuden työn keskustelut ylipäättään,
Odotustilakin tuntuu väistelevän
kysymystä taloudellisen arvon
arvosta. Tämä voi olla keskuste-
lun kipupisteitä, sillä uuden työn
subjektia on vaikea ajatella ilman
kytköstä niin sanottuihin uusiin
yhteiskunnallisiin liikkeisiin. Näis-
tä on puolestaan hankala puhua
ilman viittausta elämänlaatua
koskeviin uusiin arvotuksiin, joita
eritoten vaikutusvaltainen ekolo-
ginen liike on tuottanut. Voisi siis
sanoa, että uudet liikkeet ovat
kyseenalaistaneet taloudellisen

arvon arvon ja marssittaneet sen
tilalle muita arvoja.

Siinä missä uuden työn kes-
kusteluissa puhutaan kaiken elä-
män muuttumisesta työelämäksi,
ekologinen liike on kritisoinut
kaiken elämän muuttumista ku-
luttajuudeksi. Yhteistä on kamp-
pailu taloudellisen arvon hallit-
sevaa asemaa vastaan ja asettu-
minen ”elämän” puolelle, mitä
se täsmällisesti tarkoittaakaan.
Näkökulmat ovat kuitenkin vas-
takkaiset. Yhteistä kosketuspintaa
voisi hakea konkretisoimalla
käsitystä uuden työn subjektin
elintarpeista.

Kuten Marx korosti, ihmisten
elintarpeiden kokonaisuus ei mää-
räydy objektiivisesti vaan subjek-
tiivisesti ja historiallisesti. Uudet
liikkeet pakenivat teollisuusyhteis-
kunnasta, mutta ne myös loivat
usia tarpeita ja niiden mukaisia
arvotuksia. On siis hahmottumassa
rikkauksien uusi tuotantomalli,
mutta on ehkä hahmottumassa
myös kokonaan uudenlainen käsi-
tys rikkauksista itsestään. Kulutus-
yhteiskunnan kritiikki uuden työn
näkökulmasta odottaa kuitenkin
vielä tulemistaan.

Jukka Peltokoski